

ARAB TILIDA NUTQ MAHORATINI RIVOJLANTIRISH XUSUSIDA AYRIM FIKR-MULOHAZALAR

Mahmudova Parizod Sherzodbek qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Sharq filologiyasi fakulteti

Arab tili yo'nalishi 1-bosqich talabasi

parizodamahmudova36@gmail.com

Umurzakova Oygul Umarovna

Ilmiy rahbar: O'zDTU Arab tili tarjima nazariyasi

va amaliyoti kafedrasini o'qituvchisi

Annotatsiya. *Ma'lumki, dars jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida o'zaro munosabatlar yuqori darajada bo'lsa, o'qitish va ta'lim olish interaktiv hisoblanadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, interfaol o'qitish usullari, agar ular to'g'ri taqdim etilgan bo'lsa, ta'lim jarayonini faollashtiradigan eng muvaffaqiyatli pedagogik texnologiyalardan biridir. Ushbu maqolada arab tilini o'qitishda og'zaki nutqni rivojlantirish va umuman olganda, kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishga qaratilgan interfaol ta'lim samaradorligiga e'tibor qaratilgan.*

Kalit so'zlar va iboralar: og'zaki nutq, pedagogik texnologiya, ta'lim vositalari, baholash mezonlari.

Аннотация. *Известно, что если в процессе урока взаимодействие между учителем и учениками находится на высоком уровне, то обучение становится интерактивным. Практика показывает, что интерактивные методы обучения, если они правильно представлены, являются одними из самых успешных педагогических технологий, активизирующих образовательный процесс. В данной статье особое внимание уделяется эффективности интерактивного обучения, направленного на развитие устной речи и формирование коммуникативной компетенции при преподавании арабского языка.*

Ключевые слова и фразы: устная речь, педагогическая технология, образовательные средства, критерии оценки.

Annotation. *It is known that if the interaction between teachers and students is at a high level during lessons, teaching and learning become interactive. Practice shows that interactive teaching methods, when presented correctly, are among the most successful pedagogical technologies that activate the educational process. This article focuses on the effectiveness of interactive teaching aimed at developing oral speech and, more broadly, forming communicative competence in the teaching of the Arabic language.*

Keywords and phrases: oral speech, pedagogical technology, educational tools, assessment criteria.

KIRISH

Bu hodisa ko'p qirrali bo'lib, tilshunoslik, tarixiy, diniy, falsafiy, madaniyat va boshqa fanlarning obyekti hisoblanadi. Biz arab tili bilan bog'liq faqat bir jihatga, ya'ni

arab tilini o'qitishga to'xtalamiz. Bu, xususan, keyingi yillarda O'zbekiston bilan arab mamlakatlari o'rtasida turli sohalardagi munosabatlar sezilarli darajada jonlanayotgani va kengayib borayotgani bilan bog'liq. Shu munosabat bilan arab tilini biladigan kadrlar tayyorlash masalasi tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Shu o'rinda arab tilini o'qitish jarayonini va shunga mos ravishda arab tilini o'qitish metodikasini takomillashtirish zarurati birinchi o'ringa chiqadi. Hozirda mavjud darsliklar, o'quv qo'llanmalar, lug'atlar va boshqa shu kabi adabiyotlar zamon talablariga to'liq javob bermaydi. Xususan, bu o'quvchilarda og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish usullariga taalluqlidir. Shu o'rinda shuni ta'kidlash kerakki, arab tili darsliklarida asosiy e'tibor shu til grammatikasini o'rganishga qaratilgan, grammatikani bilmay turib, tilni o'zlashtirib bo'lmaydi. Universitet o'quv jarayonining filologiya yo'nalishi, birinchi navbatda, arab filologlari, ko'proq ilmiy xodimlarni tayyorlashga qaratilgan edi. Bu esa arab tili darsliklarining ma'lum bir taraflamaligida namoyon bo'lmasdi. Shu bilan birga, arab tilida nutq ham ahamiyatga ega hisoblanadi. Hozirgi vaqtda arab tilida gapirishni yaxshi biladigan arab amaliyotchilariga ehtiyoj ortib bormoqda. Arab tilining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, til o'zlashtirishning bu jihati boshqa tillarga nisbatan katta qiyinchiliklar bilan bog'liq.¹

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar zarur grammatik asosga ega bo'lsalar ham, arab tilida kommunikativ faoliyatni amalga oshirishda sezilarli qiyinchiliklarga duch kelishadi. Maqolada arab tilining so'zlashuv nutqini o'zlashtirishni qiyinlashtiradigan o'ziga xos xususiyatlarini eslatib o'tmaymiz - ular mutaxassislarga ma'lum. Biz shuni ta'kidlaymizki, bu holat ko'pincha talabalar o'rtasida arab tilini muvaffaqiyatli o'zlashtirish imkoniyatida noaniqlikning paydo bolishiga sabab bo'ladi. Talaba va arab tili o'rtasida psixologik to'siq paydo bo'ladi. Natijada o'quvchilarda arab tiliga nisbatan befarqlik paydo bo'ladi, bu esa davomatning pastligi va o'quv faoliyatining yomonligining asosiy sababidir. Kuzatishlarga ko'ra, bunday to'siq o'qitishning birinchi yilida paydo bo'ladi. O'qituvchining vazifasi esa paydo bo'lgan to'siqni o'z vaqtida payqash va uning oldini olishdir. Bundan kelib chiqadiki, boshlang'ich bosqich arab tilini o'rganishning juda muhim, balki eng muhim davri hisoblanadi. Bu, shuningdek, grammatika va og'zaki nutq optimal va uyg'un tarzda uyg'unlashgan darsliklarga bo'lgan ehtiyojni anglatadi. Afsuski, bugungi kungacha zamonaviy talablarga javob beradigan darsliklarning soni juda kam. Bu, albatta, o'qituvchining vazifasini murakkablashtiradi, lekin bu vazifani bajarib bo'lmaydi degani emas. Uni hal qilish uchun o'quv dasturini qayta ko'rib chiqishdan boshlash kerak, asosan o'qitish uchun mo'ljallangan va ikki yilga qaratilgan bazaviy darsliklardan uch yil, ya'ni 1-3 kurslar, davomida asosiy darsliklar sifatida foydalanilsa maqsadga muvofiq boladi. Bu esa o'quv jarayonining boshidanoq og'zaki nutqni o'zlashtirish uchun bo'sh o'quv vaqtdan foydalanish imkonini beradi.

¹ Azizxojayev N.N. Pedagogik mahorat va texnika va pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2006.

O'quv rejasiga bunday o'zgartirish kiritilsa, o'quvchilarning arab tiliga bo'lgan qiziqishi yanada ortishiga xizmat qiladi. Ma'lumki, bola avvalo ona tilida gapira boshlaydi, keyin esa bu tilni maktabda o'rganadi. Bu yerda, albatta, to'g'ridan-to'g'ri o'xshatish xato bo'ladi. Ammo tilni o'zlashtirishda aynan shu tamoyil ta'lim jarayonida qo'llanilishi kerak. Bunday sharoitda o'qituvchining o'quvchilarni o'ziga jalb eta olishi, ularning dars jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlashi muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, turli texnik vositalardan foydalanish, ona tilida so'zlashuvchilar tomonidan o'qilgan matnlarni tinglash, yaxshisi yuqori darajadagi filmlar, arab tilidagi teledasturlarni tomosha qilish, arab qo'shiqlarini o'rganish va ijro etish, teatrlashtirilgan tomoshalar, she'rlar, maqollar, matallar, aforizmlar o'rganish, rasm va boshga ko'rgazmali qurollardan foydalanish - bularing barchasi, shubhasiz, o'rinli va ba'zan zarurdir. Biroq, yugorida ko'rsatilgan ta'lim vositalari va shakllaridan haddan tashqari foydalanish bilan, mohiyatni shakl bilan almashtirish xavfi mavjud. Masalan, ko'rgazmali materiallar yoki taqdimotlari tarqatish vosita emas, balki darsning maqsadiga aylanadi. Afsuski, o'qituvchi mehnatini baholash mezonlarini belgilashda bunday tendentsiya tobora yaqqol namoyon bo'lmoqda. Bunday yondashuv o'qituvchini darsning rasmiy tomonini tashkil etishga ko'p vaqt sarflashga majbur qiladi, bu esa o'qitish sifatiga salbiy ta'sir qiladi. Shu bilan birga, o'qitishda asosiy narsa o'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqadir.²

O'qituvchi o'quvchilarda arab tilini mukammal egallash mumkinligiga ishonch hosil qilishi kerak. U har bir talabaning motivatsiyasini aniqlashi kerak, agar bo'lmasa, uni topishga yordam beradi. Har bir o'qituvchining o'qitish uslubi har xil. Ba'zilar sinfda qat'iy tartib-intizom va to'liq sukunatni talab qiladi, boshqalari esa talabalar yoshi katta odamlar bo'lganligi va o'zlari o'qish natijalari bilan qiziqqanligidan kelib chiqqan holda talabalarga ko'proq mustaqillik beradi. Ko'rinib turibdiki, optimal o'qitish uslubi o'rtada.

XULOSA

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, birinchi darslardanoq og'zaki nutqni rivolantirish tilni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun katta ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlash mumkin. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, arab tilida gapirish qobiliyati talabalar uchun grammatika organish yoki har ganday klassik matnlarni o'qishdan ko'ra ancha qiziqroq. O'quvchilar og'zaki nutqni o'zlashtirgani sari tilning ana shu jihatlariga qiziqish uyg'otadi. Albatta, og'zaki nutqning malakasi o'rganilayotgan tilning turli jihatlariga qiziqish paydo bo'lishining omillaridan biri bo'lsa ham. Qiziqish, o'z navbatida, o'quvchilar faolligining namoyon bo'lishining asosiy shartidir. Talabalarning faolligi ta'lim jarayoni muvaffaqiyatining zaruriy sharti ekanligini ta'kidlash mumkin. Shu bilan birga zanjirni qurish mumkin edi: motivatsiya - qiziqish - faoliyat - muvaffaqiyat. Binobarin, o'quvchilarning ta'lim jarayonida ongli faol ishtirok etishi muvaffaqiyatning asosiy shartidir. Nutq ko'nikmalarini boshidanoq rivolantirish esa bu muvaffaqiyatga erishishga yordam beradi.

² Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2012.

O'qituvchiga kelsak, u o'z shogirdlari bilan arab tilini puxta egallash maqsadini ko'zlagan hamfikrlar guruhini shakllantirishi kerak. Ana shunda yugorida aytib o'tilgan psixologik to'siqning paydo bo'lish ehtimoli ham kamayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Azizxojayev N.N. Pedagogik mahorat va texnika va pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2006.
2. Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2012.
3. Xashimova M.K. Oliy ta'lim tizimida o'quv-jarayoni va o'quv-uslubiy faoliyatni modernizatsiyalash va innovasion ta'lim texnologiyalarini joriy etish. Ma'ruza matni. – Toshkent, 2016.
4. Панина Т. С., Вавилова Л.Н. Современные способы активизации обучения: Учебное пособие. – Москва, 2008.
5. [http://letopisi.ru/index.php/Интерактивные методы обучения](http://letopisi.ru/index.php/Интерактивные_методы_обучения).
6. Kamala Salixovna Kodirova (2021) "PHONETIC INTERFERENCE – AS A RESULT OF THE INTERACTION OF LANGUAGES", Current Research Journal of Philological Sciences, 2(10), pp. 63–66. doi: 10.37547/philological-crjps-02-10-13.